

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
Факультет менеджменту

Кафедра прикладної економіки, підприємництва та публічного управління

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи бакалавра

студентки Безугої Дар'ї Олександрівни

академічної групи 218-20-1

спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

на тему: «Розвиток громадянського суспільства в умовах правового
воєнного стану в Україні»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи				
розділів:				

Рецензент:				
------------	--	--	--	--

Нормоконтролер:				
-----------------	--	--	--	--

Дніпро
2024

ЗАТВЕРДЖЕНО:
завідувач кафедри
прикладної економіки, підприємництва
та публічного управління
(повна назва)
О.Г. Вагонова
(підпис) (прізвище, ініціали)
« _____ » _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу бакалавра

Студентці Безуглої Д.О. академічної групи 281-20-1 ФМ
спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
за освітньою програмою Публічне управління та адміністрування
на тему «Розвиток громадянського суспільства в умовах правового воєнного стану в Україні»
затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» № 474-с від 27.05.2024 р.

Розділ	Зміст	Термін виконання
Теоретичний	Дослідження теоретико-методологічних засад формування громадянського суспільства. Правові засади та особливості режиму воєнного стану в Україні в контексті взаємодії громадянського суспільства та держави.	27.05.2024 – 10.06.2024
Аналітичний	Аналіз практичних аспектів розвитку громадянського суспільства в умовах воєнного стану. Дослідження волонтерської участі в забезпеченні громадської безпеки під час воєнного стану.	11.06.2024 – 19.06.2024
Прикладний	Розробка рекомендацій щодо розвитку громадянського суспільства в умовах правового режиму воєнного стану в Україні	20.06.2024 – 02.07.2024

Завдання видано _____ Сергієнко Е.О.
(підпис керівника) (прізвище, ініціали)
Дата видачі 25 травня 2024 р.
Дата подання до екзаменаційної комісії 03 липня 2024 р.
Прийнято до виконання _____ Безугла Д.О.
(підпис студента) (прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, ВОЄННИЙ СТАН, РОЗВИТОК
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Пояснювальна записка кваліфікаційної роботи бакалавра на тему «Розвиток громадянського суспільства в умовах правового воєнного стану в Україні».

50 с., 1 рис., 38 використаних джерел, додатки.

Об'єктом дослідження є громадянське суспільство в Україні в умовах правового режиму воєнного стану.

Предметом дослідження є процеси розвитку громадянського суспільства в умовах правового воєнного стану в Україні.

Мета роботи – проаналізувати теоретичні засади формування громадянського суспільства та розробка практичних рекомендацій щодо його розвитку в умовах правового режиму воєнного стану в Україні.

Методи дослідження – аналіз наукових, літературних та правових джерел, дослідження статистичних даних, порівняльний аналіз отриманих даних та інформації, а також результатів досліджень щодо відповідності меті роботи.

Отримані результати. У першому розділі розглянуто питання нормативно-правових засад громадянського суспільства в умовах воєнного часу.

У другому розділі проведено аналіз практичних аспектів розвитку громадянського суспільства в умовах воєнного стану.

У третьому розділі розроблено рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення волонтерської участі в умовах воєнного стану та кризових ситуацій.

Сфера практичного застосування результатів роботи – урядові і неурядові організації громадянського суспільства, в тому числі, громадські організації, політичні партії, органи публічної влади тощо.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	7
1.1. Теоретико-методологічні засади формування громадянського суспільства.....	7
1.2. Правові засади та особливості режиму воєнного стану в Україні в контексті взаємодії громадянського суспільства та держави ..	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ПРАВОВОГО ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	24
2.1 Волонтерська діяльність, як складова розвитку громадянського суспільства в умовах правового режиму воєнного стану в Україні.....	24
2.2. Аналіз залученості громадянського суспільства до інформаційної безпеки.....	30
РОЗДІЛ 3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ПРАВОВОГО ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	37
3.1. Напрями розвитку громадянського суспільства в Україні.....	37
3.2. Рекомендації щодо розвитку громадянського суспільства в умовах правового режиму воєнного стану в Україні.....	42
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах воєнного стану, що спричинений збройною агресією проти України, громадянське суспільство відіграє важливу, навіть вирішальну, роль у підтримці національної стійкості, згуртованості та забезпеченні захисту прав і свобод громадян. Через наявні виклики та загрози, небезпеку та виклики, які викликані воєнним станом, ефективна взаємодія між державою та громадянським суспільством вимагає підтримки суспільного порядку та забезпечення демократичного процесу. До окресленої тематики звертались як науковці минулого в різні епохи, так і сучасності. І це закономірно, оскільки сучасність ґрунтується на позиціях минулого, але й сучасний стан вимагає нового правового аналізу, тому варто виділити праці науковців, таких як М. Баймуратов, В. Барков, Ю. Оборотов, М. Орзіх, В. Погорілко, Т. Розова, Ю. Тодика, О. Фрицький, а також праці Г. Гука, В. Баркова, Б. Андресюка, І. Паська, Я. Паська, В. Сіренка, В. Тимошенка, Т. Ковальчука, П. Панченка, В. Буреги, В. Заблоцького та ін.

Аналізуючи це питання, мною була обрана тема кваліфікаційної роботи, визначено її актуальність, коло завдань, а саме: «Розвиток громадянського суспільства в умовах правового режиму воєнного стану».

Метою дослідження є проаналізувати теоретичні засади формування громадянського суспільства та розробка практичних рекомендацій щодо його розвитку в умовах правового режиму воєнного стану в Україні.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені і вирішені наступні завдання.

1. Дослідити теоретико-методологічні аспекти формування громадянського суспільства.

2. Розглянути правові засади та особливості режиму воєнного стану та його вплив на взаємодію органів влади та громадянського суспільства.

3. Проаналізувати волонтерську діяльність, як складову розвитку громадянського суспільства в умовах правового режиму воєнного стану в Україні.

4. Провести аналіз залученості громадянського суспільства до інформаційної безпеки України.

5. Охарактеризувати напрями розвитку громадянського суспільства в Україні.

6. Обґрунтувати рекомендації розвитку громадянського суспільства в умовах правового режиму воєнного стану в Україні.

Об'єкт дослідження: громадянське суспільство в Україні в умовах правового режиму воєнного стану.

Предмет дослідження: процеси розвитку громадянського суспільства в умовах правового воєнного стану в Україні.

Методи дослідження: Для вирішення поставлених задач в роботі використовується діалектичний метод пізнання явищ з позицій загального, особливого і одиничного (в ході дослідження поняття «громадянського суспільства»), системний підхід (при визначенні особливостей формування громадянського суспільства в умовах правового воєнного стану в Україні.).

Практичне значення результатів роботи полягає у можливості застосування розроблених рекомендацій щодо розвитку громадянського суспільства в Україні.

Сфера використання результатів роботи: одержані результати можуть бути використані в практиці роботи органів місцевого самоврядування, органів державної влади, а також громадянського суспільства (в тому числі неурядових громадських організацій).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, основних висновків, списку інформаційних джерел (38). Текстова частина викладена на 50 сторінках.

РОЗДІЛ 1

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

1.1. Теоретико-методологічні засади формування громадянського суспільства

Розвиток громадянського суспільства характеризується багатьма чинниками, до яких варто віднести рівень розвитку цінностей у суспільстві та довіру до громадських інституцій. Розвинуте громадянське суспільство є невід'ємним атрибутом сучасної демократії. Євроінтеграційний курс України вимагає формування потужних інститутів громадянського суспільства, здатних чинити ефективний вплив на діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Наразі відповідно до вимог міжнародної спільноти становлення громадянського суспільства в Україні потребує зміцнення її державності в аспекті подальшої розбудови правової держави з належним гарантуванням і забезпеченням прав людини, забезпеченням свободи слова і думки, вираження поглядів, світогляду і віросповідання, свободи об'єднання та активної участі в управлінні державними справами.

Важливою складовою будь-якої демократичної країни та державного устрою є саме сучасне та розвинене громадянське суспільство. Воно є джерелом активної участі громадян в соціально-економічному, політичному та екологічному житті суспільства. А це, в свою чергу, є важливим фактором для ефективного розвитку країни в цілому. Існування та розвиток громадянського суспільства базуються на ряді фундаментальних принципів, правових норм та інституційних механізмів, які, в свою чергу, сприяють його функціонуванню та участі [23].

Початок думки про існування громадянського суспільства зародилась ще в Давній Греції та Римі. Теоретичне втілення це поняття знайшло в працях Аристотеля, Цицерона та інших. І з часом сформувалось розуміння, що

громадянське суспільство це спільнота рівноправних громадян, яка не є залежною від держави, але при цьому взаємодіє з нею для спільного блага [1].

Історичний розвиток громадянського суспільства починався не з демократичних та цивілізованих країн та цивілізацій. В первісному державному суспільстві існували органи володарювання, де головними були збори старшин. Поступово, з розвитком світу, відбулось відходження і розподіл влади за посадами, що створили певну ієрархію суспільства на різні кластери. В подальшому з'явилися складові існування демократичного режиму, яке полягала у народних зборах та сходами воєнних дружин. Вони створювали певні центри прийняття рішень, але при цьому, мали більш реальний характер участі інших громадян у прийнятті цих рішень. З розвитком християнства, як віросповідання, створюється розуміння про «спільне» та «приватне», яка полягала в тому, що Богові – Бонове, а кесарю – кесареве. Таким чином зароджується нова складова для розвитку демократичних процесів держав світу [23].

Відокремлення громадянського суспільства від загального поняття держави, у своїй праці «Міркування про походження і засади нерівності поміж людей» зробив Ж. Ж. Руссо. Він заклав думку про те, що громадянське суспільство є результатом від виникнення приватної форми власності, а вже держава є результатом суспільного договору. Відповідно до суспільного договору, люди укладали угоду про створення держави, що давало змогу відчужувати і зосереджувати в собі частину природніх прав та можливостей людства. Приблизно так і формується громадянське суспільство, як окрема складова держави [2].

В загальному, більш широкому розумінні терміну громадянського суспільства – це суспільство громадян, яке має високий рівень економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних рис та спільно з державою утворює розвинені правові відносини. Але говорячи про громадян, мається на увазі й різноманітні об'єднання, які зареєстровані і діють відповідно до встановленого законодавства держави. Це і громадські об'єднання, професійні

спілки, благодійна фонди тощо. Всі вони, в рамках своєї діяльності, є невід'ємною складовою громадянського суспільства будь-якої правової держави.

Якщо проаналізувати державу та громадянське суспільство як два окремих елементи, то важливо розуміти, що перше не тільки є відокремленим від другого, а й має певну автономію і не підлягає прямому контролю чи регулюванню з боку органів державної влади. Населення має право на свободу щодо утворення певних асоціацій за інтересами та уподобаннями. Окремі верстви населення утворюють свої угруповання, добровільні об'єднання, покликані забезпечувати цивілізовані відносини з іншими суб'єктами співіснування в суспільстві.

Але громадянське суспільство, як один із важливих та невід'ємних складових має ряд особливих, притаманних тільки йому рис:

- демократична правова державність: адже саме в цьому середовищі можливе зародження та існування громадянського суспільства;
- автономія відносно держави, в тому числі добровільні об'єднання та асоціації: політика не втручання держави в процес розвитку та встановлення громадянського суспільства та його вимог;
- взаємна відповідальність держави та громадян: як держава, так і елементи громадянського суспільства є відповідальними за всі закони та нормативи, які приймаються та впроваджуються в країні;
- вільність та адекватність: можливість до відкритого обміну думками, відкрита та прозора політична система в якій наявна парадигма, що держава створена саме за рахунок громадянського суспільства та його процесів;
- вільне утворення різних інтересів з можливістю їх вираження та розповсюдження в суспільстві;
- наявність різних форм власності, в тому числі приватної, комунальної, державної, колективної і так далі;
- повага до громадянських прав, які повинні бути поставлені як вищими за будь-які державні закони;

- можливість долучення окремих представників громадянського суспільства до державних і суспільних справ та процесів;
- свобода особистості, плюралізм як в політичному процесі, так і в соціально-економічному;
- розвинута соціальна структура;
- можливість для розвитку та вдосконалення політичної культури та свідомості суспільства;
- контроль суспільства за діяльністю державних органів, можливість їх постійного безперешкодного моніторингу [24].

У вільному та сучасному громадянському суспільстві повинно бути можливість існування різних, інколи навіть суперечливих інтересів та думок, навіть таких, які не реально задовольнити. В громадянському суспільстві, як певного засновника держави, створення органів влади є гарантом до захисту прав і свободи людей, що є прямим обов'язком держави на всіх рівнях. В такому середовищі громадянське суспільство може діяти в формальному і неформальному середовищі, а от держава та її органи діють виключно в формальному. Проте, держава створює досить суттєвий формальний сектор контролю для елементів громадянського суспільства. Так, будь-які події в житті громадян (народження, шлюб, утворення об'єднань тощо) є реальним фактом тільки тоді, коли виконуються всі формальні та документальні процедури з засвідчення цієї події [3].

Тобто, зі свого боку громадянське суспільство є певним гарантом щодо природніх прав, економіки та її процесів, приватного життя, свободи, волі і так далі. То вже держава, як певне таке політичне середовище, опирається і діє виключно в рамках встановлених законів, політичного ладу, публічного процесу і в рамках неможливостей, а обов'язку перед громадянами.

Якщо говорити про вплив демократичного процесу на рівень розвитку громадянського суспільства, то перед усім, в країнах з верховенством права, існує ряд незалежних від держави систем, у формі як самоврядних об'єднань, так і окремих індивідів, що мають вільно встановлені зв'язки між один одним.

Така складова в середині демократичної країни і формує громадянське суспільство в цілому. Його формування неможливе без певних внутрішньо-державних засад, таких як:

- плюралізм (наявність різних думок, суспільно-політичних течій та інтересів тощо);
- лібералізм (повага до прав і свободи громадян);
- протистояння анархізму, як можливого внутрішнього руйнівника діючих державотворчих процесів;
- оптимальне громадське врядування [25].

Саме завдяки процесу відстоювання ряду суспільних інтересів різних політичних та ідеологічних груп, і формується так зване демократичне середовище в громадянському суспільстві. І з розвитком та зародженню нових ідей, напрямів, політичних поглядів, відбувається у розвиток громадянського суспільства, як головного чинника формування цього середовища.

У більш сучасному українському середовищі, з огляду на діючі виклики, загрози, можливості та проблеми, можна зробити висновок про те, що громадянське суспільство є далеким від процесу його повноцінного становлення і відповідності діючим реаліям. Це виражається у ряді суттєвих проблем, які розвиваються з моменту проголошення незалежності України, але, замість їх аналізу та пошуку вирішень, навпаки, йде погіршення діючого становища. В умовах повномасштабного вторгнення ситуація значно погіршилась, на фоні того, що першочерговою потребою українського громадянського суспільства є перемога у війні. Тим не менше, низка незалежних суб'єктів громадянського суспільства вважають, що без стабілізації внутрішньо-політичного курсу та демократизації громадянського суспільства, перемога є дуже складним та тривалим процесом [26].

Громадянське суспільство України, враховуючи внутрішньо-політичні процеси, має ряд чинників для формування, серед яких можна виділити наступні:

- проведення вільних політичних виборів;

- проведення референдумів для вирішення загальнодержавних питань;
- наявність незалежних (перед усім від державних органів влади) засобів масової інформації;
- розвиток та децентралізація місцевого самоврядування;
- вільність у розвитку політично-ідеологічних напрямків;
- присутність економічного плюралізму та відкриті ринкові відносини (державо-бізнес).

Але, на перевагу факторам які впливають на становлення українського громадянського суспільства, існують й ті фактори, які навпаки, впливають на його занепад та суттєву деформацію по відношенню до сучасних країн-лідерів світу.

Функціонування громадянського суспільства не є можливим без громадянина як самостійного індивідуального члена суспільства, який усвідомлює себе таким, наділений певним комплексом невідчужуваних прав і свобод і відповідає перед суспільством за свої дії.

Складові частини громадянського суспільства ще називають інститутами громадянського суспільства. До них належать:

- громадські організації;
- професійні та творчі спілки;
- організації роботодавців;
- благодійні і релігійні організації;
- органи самоорганізації населення;
- недержавні засоби масової інформації;
- інші некомерційні товариства й установи, легалізовані відповідно до законодавства.

Особливу увагу в контексті формування і діяльності громадянського суспільства посідає волонтерська діяльність. Волонтер (від лат. «voluntarius» – воля, бажання, від англ. «voluntary» – добровільний, доброволець, йти добровільно) – це особа, яка добровільно, за власною ініціативою допомагає іншим. Раніше волонтерами називали людей, які самостійно йшли воювати, в

наші часи до них приєдналися ще ті, хто надають допомогу усім, хто її потребує.

Філософія волонтерства формується на засадах безкорисної допомоги людям, милосердя, добра, гуманізму, філантропії заради процвітання суспільства, його майбутнього.

Волонтерська діяльність у сфері соціальних послуг – це добровільна неприбуткова діяльність фізичних осіб – волонтерів, яка спрямована на надання допомоги особам, котрі перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги і сприяє самореалізації волонтера. Отже, через волонтерство людина не тільки виховує в собі риси гуманного громадянина, але й самореалізується як особистість завдяки креативним та неповторним ідеям, які вона самотійно втілює у життя.

Наприклад, до лав волонтерів вступають художники, актори, музиканти, дизайнери, викладачі, люди різних творчих професій вклад яких помітно допомагає вирішувати безліч проблем країни [34].

Отже, громадянське суспільство є важливою і невід'ємною складовою будь-якої країни. Процес становлення громадянського суспільства починається з давніх часів і знаходить можливості розвитку в сьогоденні подіях та реаліях. Головною особливістю громадянського суспільства є громадянин (індивід), який своїми діями утворює різні окремі групи (елементи) громадянського суспільства: громадські організації, органи самоорганізації населення, засоби масової інформації тощо. Але не менш важливу увагу в складовій громадянського суспільства заслуговує волонтерська діяльність. Вона є важливою функцією для забезпечення ряду потреб та підтримці органів влади в кризових ситуаціях.

1.2. Правові засади та особливості режиму воєнного стану в Україні в контексті взаємодії громадянського суспільства та держави

Починаючи з 24 лютого 2022 року, указом Президента України №64/2022 на території України введено воєнний стан. Пов'язано це з військовою агресією російської федерації проти України. Така пропозиція надійшла від Ради Національної Безпеки і Оборони України.

Режим воєнного стану в Україні регулюється рядом нормативно-правових актів. Почати варто з Конституції України, статті 106, яка регламентує, що Президент України має повноваження оголосити воєнний стан у разі збройної агресії або загрози нападу на Україну. Але таке рішення потребує затвердження Верховною Радою Україною на планерному чи поза планерному засіданні [4].

Вихідним від Конституцією України і її статті 106 йде Закон України «Про правовий режим воєнного стану». Цей нормативно-правовий акт відповідає за визначення порядку введення, забезпечення та припинення воєнного стану на території України. Також, в цьому законі регламентується права та обов'язки державних органів, місцевого самоврядування, Збройних Сил, підприємств, установ, організацій і громадян на час дії воєнного стану. Більш того, в рамках дії даного закону, Президент України отримує можливість на здійснення керівництва національною обороною, прийняття рішень про проведення мобілізаційних заходів, введення обмежень на ряд правових моментів, в тому числі, і обмеження певних прав та свобод як громадян, так і юридичних осіб [5].

Після прийняття рішення про введення воєнного стану в Україні, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» вступає автоматично в дію. І, тим самим, він вводить в дію ряд інших положень, якщо такі наявні, в інших нормативно-правових актах. Так, наприклад, це може стосуватись терміну оброки звернень від громадян, можливості перегляду бюджету місцевими громадами та державними органами влади, а також, створення військових

адміністрацій, як одного з елементів здійснення управлінської діяльності в умовах воєнного стану.

В загальному, введення правового режиму воєнного стану передбачає ряд заходів, які, в свою чергу, спрямовані на забезпечення національної безпеки та оборони України, її територіальної цілісності та безпеку життя та здоров'я громадян України. Основними особливостями такого правового режиму можна вважати:

1. Мобілізація та утворення військових адміністрацій: на період дії воєнного стану проводяться мобілізаційні заходи (як частково, так і загально), формуються та утворюються військові адміністрації, які отримують ряд функцій та повноважень виконавчої влади на відповідних територіях та громадах.

2. Обмеження прав і свобод: в рамках правового режиму воєнного стану можуть бути застосовані певні обмеження Конституційних прав. Це, наприклад, обмеження на свободу пересування (шляхом введення комендантської години), заборона на проведення масових заходів, введення обмежень для засобів масової інформації на відсутність пропаганди та підтримки ворога тощо.

3. Відчуження майна на користь збройних сил: військові адміністрації, місцеві територіальні центри комплектування та соціальної підтримки та інші військові установи отримують право на тимчасове використання або вилучення майна громадян чи юридичних осіб для потреб, які пов'язані з забезпеченням оборони України та її кордонів.

4. Посилення відповідальності за порушення закону: в рамках дії воєнного стану, на території України, для громадян посилюється рівень відповідальності за порушення встановлених прав, порядків та розпоряджень (це і дезертирство, саботаж, шпигунство, державна зрада тощо).

5. Контроль за діяльністю підприємств, установ, організацій та засобів масової інформації: встановлення контролю для підприємств, установ та організацій, які мають стратегічне значення для економіки та оборони держави

є важливим кроком в контексті забезпечення державних потреб, а також, перепрофілювання ряду підприємств на військові потреби держави.

Аналізуючи особливості правового режиму воєнного стану, постає питання про необхідність обмеження прав та свобод громадян та організацій. Мова йде про комендантські години, які вводяться ухвалою військових адміністрацій для конкретної області. Їх введення є кроком для забезпечення безпеки як військових та громадян, так і окремих областей (прифронтових, та тих, де ведуться бойові дії). Так, наприклад, на території Дніпропетровської області, розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 24.06.2022 під номером 361/0/527-22 введено комендантську годину починаючи з 00:00 до 05:00. Відповідальними за виконання цього розпорядження є коменданти міст, районні управління національної поліції та служби безпеки України, районні військові адміністрації, оперативні військові командування та інші учасники з структури внутрішніх справ чи державних відомств [6].

Командування і керівництво відповідних військових формувань та адміністрацій, в умовах дії воєнного стану, отримують право, спільно з органами місцевого самоврядування, на запровадження та здійснення ряду заходів правового режиму воєнного стану. Для цього військове командування наділяється правом видавати обов'язкові до виконання накази і директиви з питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Якщо говорити про обмеження Конституційних прав та норм в рамках дії воєнного стану, то це стосується тільки окремих статей Конституції України, наприклад:

- стаття 30 – недоторканість житла;
- стаття 31 – таємниця листування, телефонних розмов тощо;
- стаття 33 – свобода пересування, вільного вибору місця проживання;
- стаття 39 – право на проведення мирних зборів;
- а також статті 32, 34, 38, 41, 42, 43 та 53 [7].

Однією з особливостей організації діяльності місцевих органів державного управління та місцевих органів у період воєнного стану було створення на території України органів військового управління, а також здійснення ними повноважень, які спрямовувалися, координувалися та контролювалися.

Уряд України здійснює повноваження з питань правопорядку, охорони критичної інфраструктури, введення заходів воєнного стану, що спрямовуються, координуються та контролюються Генеральним штабом Збройних Сил України. Таким чином, військові адміністрації вже виконують повноваження місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також повноваження у сфері забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану, у сфері оборони, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури [8].

Особливістю сучасного воєнного стану є його пристосування до введення гібридної війни, яка, в свою чергу, включає не тільки традиційні види зброї, але й більш сучасні. Мова йде про кібератаки, інформаційні атаки, економічний та міжнародно-правовий тиск тощо. Україна, як сучасна та Європейська країна, в рамках дії воєнного стану, відпрацьовує різноманітні складові для протистояння державі-агресору, включно й дипломатичні. Мова йде про постійну взаємодію з міжнародними партнерами в контексті впровадження санкцій на країну-агресор.

Окремої уваги потребує й той факт, що в середині України є й той прошарок населення, який підтримує ворога. І через це, ведеться активна інформаційна атака на спробу дестабілізації внутрішньої ситуації в середині громадянського суспільства. Це один з методів протистояння, який, нажаль, інколи має певні успіхи з боку ворога.

Але все ж, ефективність протистояння ворогу та введення воєнного стану в Україні, залежить не тільки від державних посадовців та органів державної влади, але й від громадянського суспільства. Саме низка волонтерських організацій, благодійних фондів та місцеві громади роблять

великий внесок у забезпеченні та підтримці обороноздатності країни, вирішенні гуманітарних проблем та наданню допомоги як своєму місцевому населенню, так і внутрішньо-переміщеним особам.

Аналізуючи правові засади та головні особливості режиму воєнного стану в Україні важливо зрозуміти, що всі вони мають одну єдину мету, яка полягає у забезпеченні національної безпеки України в умовах збройної агресії. Це можливо забезпечити виключно рядом правових заходів, виходячи з нормативно-правових актів про воєнний стан. Такими заходами є мобілізація, обмеження певних прав та свобод громадян, контроль за засобами масової інформації та стратегічними підприємствами та навіть посилення кримінальної відповідальності. Все це є досить важливим у контексті демократичного процесу, оскільки обмеження прав та свобод і демократія є поняттям дещо протилежними.

Тим не менше, важливо розуміти, що навіть правовий режим воєнного стану не може поставити на паузу демократичний режим та процеси в Україні. Певні обмеження, які вводяться Урядом України покликані не на встановлення тоталітаризму в громадянському суспільстві, а на забезпечення безпекових елементів держави. Зі свого боку, представники громадянського середовища розуміють рівень своєї відповідальності перед державою та всіляко надають їй підтримку. Така підтримка полягає у спільному забезпеченні гуманітарних потреб, допомога постраждалим особам та родинам, а також підтримки збройних формувань і забезпеченні їх потреб шляхом волонтерської допомоги окремим військовим та підрозділам.

Але, навіть в умовах військового стану, процес суспільного розвитку України продовжується і посилюється. Сьогодні також важливо протистояти внутрішнім ворогам, які заважають розвитку громадянського суспільства. Мова йде про корупціонерів, державних зрадників, монополістів та інших злочинців. І це все активно впроваджується окремими представниками громадянського середовища, навіть в умовах воєнного стану, поруч з активною волонтерською діяльністю. Звичайно, що діяльність певних

організацій та фондів, через військовий стан, були призупинена через те, що її представники стали на захист територіальної цілісності. Але і сформувались нові, більш інноваційні та сучасні громадські організації, благодійні фонди та ініціативи, які впроваджують нові підходи до волонтерського руху в рамках воєнного стану. Все це є вихідним з моменту введення правового-режиму воєнного стану на території України, оскільки кожен може долучитись до перемоги різними методами: роботою в державних органах влади, службі в збройних силах України, а також, в тому числі, впровадженні волонтерської діяльності.

Воєнний стан також стимулює розвиток технологій та інновацій. В умовах обмежених ресурсів та часу, українські розробники, інженери та вчені працюють над створенням нових рішень для оборони, медичної допомоги та логістики. Незважаючи на виклики, Україна продовжує шлях до європейської інтеграції, зберігаючи вірність демократичним цінностям та принципам верховенства права. Воєнний стан не тільки мобілізує зусилля для захисту країни, але й посилює прагнення до реформ та змін на краще, що сприятиме майбутньому розвитку і процвітанню держави.

Важливо підкреслити той факт, що введення воєнного стану в Україні мало суттєвий і досить значний вплив на взаємодію громадянського суспільства та держави. Захист державного суверенітету України стало не тільки завданням національного рівня, а вже й світового. І в умовах таких викликів, не можливо не відмітити про суттєву зміну характеру взаємодії між державою та громадянським суспільством.

Нові виклики та загрози, викликанні правовим режимом воєнного стану, потребує нових підходів та методів для діяльності всіх ключових учасників процесу розбудови держави, в тому числі, і органів публічної влади, і громадянського суспільства і бізнесу (як національного, так і міжнародного). Нові альтернативи та рішення, які почали створюватись та впроваджуватись, після завершення воєнного стану, можуть бути застосовані вже на постійній основі, якщо виявляться більш ефективними.

В умовах воєнного стану громадяни, волонтери, громадські організації (в тому числі і благодійні фонди) стали більш мобілізованими та організованими щодо своєї громадської позиції та участі у забезпеченні збройних сил та вирішені гуманітарних проблем. Розуміючи що навіть в умовах воєнного стану органи державної влади все ж мають певні бюрократичні обмеження, процес надання певних матеріальних ресурсів нашим збройним силам може затягуватись на місяці. Але таких обмежень, навіть в умовах воєнного стану, немає у представників громадянського суспільства. І це є допоміжним механізмом на більш швидке реагування щодо запитів, потреб та ситуацій, які виникають через воєнні дії.

Почати варто з процесу тісної координації та взаємодії між державними органами та органами місцевої влади і інституціями громадянського суспільства. Органи влади стали більш активно залучати громадські неурядові організації та громадських активістів в процес виконання проєктів та завдань, які пов'язанні з питанням цивільного захисту, громадського порядку та наданням соціальної допомоги. Це є можливим виключно за рахунок створення ефективних каналів комунікації та прозорих механізмів співпраці, які, в свою чергу, дозволяють швидко реагувати на виклики та потреби суспільства.

Волонтерська діяльність набула нових масштабів та особливостей, оскільки суспільство ще ніколи не було так об'єднано навколо одного єдиного ворога. Велика частина громадянського суспільства перетворилась на волонтерський рух і працювала на забезпечення армії необхідними ресурсами, надання медичної допомоги постраждалим, гуманітарна діяльність тощо. Відтепер, поруч з розвитком демократичних процесів в Україні, стояв ще й волонтерський рух, який став невід'ємною частиною їх діяльності. Поруч з досвідченими волонтерськими організаціями та фондами, створювались нові, але вже з більш новітнім підходом до суспільно-корисної діяльності. Так, поєднання досвіду та інновації стало н в контексті підтримки суспільства у

складні часи, а також забезпечило більш ефективну діяльність в консолідації з органами державної влади.

Ще одним досить позитивним впливом стала консолідація суспільства. Це стало можливим завдяки підвищенню рівня соціальної єдності та взаємодопомоги між громадянами. Адже люди об'єднались для спільної боротьби з загрозами та викликами, які постали перед державою. Це знайшло суттєве відображення в зміцненню національної ідентичності та почутті спільності держави, попри все що могло відбуватись як в країні, так і в світі в цілому. Громадянське суспільство демонструє досить високий рівень відповідальності та самосвідомості, стаючи не тільки на захист країни, але й залучаючись до її зміцненню та вирішенню можливих проблем та викликів, які викликані правовим режимом воєнного стану.

Не дивлячись на факт та наявність певних обмежень прав і свобод громадян, органи влади все ж забезпечують умови для захисту та підтримки населення, усіма можливими діями та рішеннями. І важливо розуміти, що саме представники та активні учасники громадянського суспільства можуть і звертають увагу державних органів влади про те, чиї права можуть бути порушені чи вже порушені. Окрім цього, в умовах воєнного стану, важливо все ж продовжувати діяльність щодо більш прозорої системи діяльності органів влади. Зокрема, щодо використання ресурсів для забезпечення потреб Збройних Сил, оскільки в умовах загрози територіальної цілісності, створюється і загроза збільшення рівня корупції та державної зради з боку окремих осіб.

В перший рік після повномасштабного вторгнення, мешканці територіальних громад почали набагато більше взаємодіяти з місцевою владою. Це пов'язано з розумінням громадянського суспільства, що покладатись всім на центральну владу та Уряд є досить хибно, оскільки, замість очікування можна бути корисним на місцях, що є більш укріпленим для громад. Місцеве самоврядування не становить жодної небезпеки для країни, воно так само протистоїть окупанту. Особливо це стосується міст, які

найбільше страждають від агресії Росії проти України, де центральна влада навряд чи зможе перебрати на себе їхню роль і виконувати її так само ефективно. Ідея розпускати органи місцевого самоврядування, це безглузде рішення, яке неможливо виправдати жодним чином. Органи влади на місцях виконують надважливі функції, без яких держава існувати не зможе. Необхідно налагоджувати міцні зв'язки і спільним фронтом протистояти ворогу не тільки на полі бою, а й на політичній та інформаційній аренах. [9].

Варто зауважити та чітко окреслити той факт, що в умовах військового стану, через систему перерозподілу повноважень між органами влади, не надає можливість створення хаосу чи свавілля. Все ж, вищим за будь-які Закони та рішення в середині країни є саме Конституція, яка суворо утверджує дію верховенства права, а отже, все повинно відбуватися виключно в рамках діючого законодавства та в рамках поваги до прав та свободи людей. Інакше кажучи, суб'єкт владних повноважень не має права використовувати владні повноваження для завдання шкоди в умовах правового режиму воєнного стану.

Консолідація зусилля місцевих органів влади, військових адміністрацій із громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами та організаціями, громадянами при підтримці державних органів допомагає здійснювати заходи правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян. Наразі органи місцевого самоврядування, так само, як і Український народ, єдині як ніколи. А окремі приклади не порушують загального правила [10].

Таким чином, запровадження правового режиму воєнного стану на території України стало значущою подією для українського громадянського суспільства. Тепер, до складової громадянського суспільства можна сміливо додати новий елемент: внутрішньо-переміщенні особи та захисники (добровольці). Але й при цьому, волонтерство посилює свої можливості,

рівень відповідальності та важливості. Тим не менше, взаємодія органів публічної влади та громадянських інституцій має певні складнощі в такому правовому режимі. Обмеження окремих конституційних прав і свобод, стали викликом для громадянського суспільства, а отже, створити певну напругу по відношенню до органів влади на всіх її рівнях.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ПРАВОВОГО ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

2.1. Волонтерська діяльність, як складова розвитку громадянського суспільства в умовах правового режиму воєнного стану в Україні

В умовах правового режиму воєнного стану існує серйозна загроза для безпеки життя та здоров'я громадян. Це стосується не лише громад, де ведуться бойові дії, але й прифронтових, центральних та західних регіонів країни. На початку війни це було пов'язано з активними наступальними діями ворога, коли громади намагалися зробити все можливе для сповільнення цього процесу чи його зупинки.

Найбільш усталеною точкою зору є визначення громадського порядку як стану впорядкованості суспільних відносин, що складаються у сфері забезпечення прав і свобод людини та громадянина. У такому стані органи державної влади, місцевого самоврядування та кожен громадянин повинні не тільки дотримуватись загальноприйнятих норм співіснування, але й виконувати норми та правила щодо безпеки під час надзвичайних ситуацій [11].

У контексті правового режиму воєнного стану існує загроза ведення бойових дій на території громади чи регіону, що створює високий ризик для держави та її громадян. Для забезпечення безпеки України реалізуються певні норми та положення Закону України «Про національну безпеку». Цей закон визначає, що військові адміністрації, які є тимчасовими державними органами, які утворюються на територіях держави, де вводиться правовий режим воєнного стану, заслуховують інформацію керівників органів Національної поліції про стан законності, боротьби зі злочинністю, охорони громадської безпеки і порядку та результати діяльності на відповідній території. Важливо підкреслити той факт, що до забезпечення

громадського порядку, в умовах воєнного стану, долучаються відповідні військові та громадські формування, що дозволяє забезпечити більш посилені безпекові заходи.

Громадська безпека та порядок є важливим і сталим аспектом для стабільності та добробуту суспільства. І в умовах розвитку суспільства та демократії, а також, повномасштабного вторгнення, вирішальним є саме взаємодія держави та громадськості для ефективного забезпечення безпеки. Координація зусиль цих двох сторін дозволяє швидко реагувати на виклики та загрози, а також здійснювати заходи для їх протидії та запобіганню.

У кожної з двох сторін є власні можливості, повноваження та статус. Так, наприклад, держава має можливість створювати і підтримувати відповідні структури та організації, які покликані забезпечувати безпеку та порядок. Це є можливим не тільки завдяки її правовим статусом, але й наявними ресурсами та повноваженнями, а також ієрархії та децентралізації влади в публічному секторі. У громадськості є інші можливості, наприклад, безпосередній доступ до проблем громади та взаємодії всередині громади з усіма верствами населення. Це забезпечує підтримку рішень органів влади в середині громади, а також більш ефективно вирішення питань безпеки та порядку шляхом спільних дій.

Співпраця між державними органами та громадськими організаціями, місцевими громадами, волонтерськими об'єднаннями та іншими елементами громадянського суспільства є ключовою для створення безпечного середовища. За даними соціальних досліджень, такі партнерства призводять до підвищення рівня соціальної активності населення, підтримки рішень та заходів органів влади і всебічному розвитку як громадянського суспільства, так і органів місцевого самоврядування [12].

Забезпечити таку консолідація громадської безпеки можливо тільки через ряд чітко визначених механізмів. До таких механізмів взаємодії можна віднести:

- створення та реалізація спільних програм, проєктів та ініціатив: державні органи та установи, а також громадські організації, можуть розробляти спільні програми, проєкти чи рішення, які спрямовані на забезпечення громадського порядку в умовах правового режиму воєнного стану;
- участь у суспільно-корисній діяльності: залучення окремих представників громадянського суспільства в процес створення фортифікаційних споруд (блок-постів), патрулювання та реалізації безпекових заходів;
- організація спільних інформаційних, психологічних та інших компаній: створення спільних компаній щодо протидії дезінформації, підтримці громадянського суспільства та регулюванні безпекового середовища в громадах та областях країни.

Консолідація зусиль може бути ускладнитись, через певні прояви недовіри та виклики, які існують між органами влади та громадянським суспільством. Це пов'язано з корупційними, халатними та дещо кумівськими скандалами, які турбують суспільство та перебувають на їх контролі. Проте, в умовах воєнного стану, поступове впровадження більш прозорих механізмів щодо взаємодії та залученні громадськості до процесу прийняття рішень, покращую ситуацію та дозволяє більш ефективно діяти в інтересах безпеки життя та здоров'я суспільства.

Безумовно, діяльність волонтерських та благодійних громадських організацій, спрямована на вирішення соціальних проблем багатьох груп населення, які виникли у зв'язку з розв'язанням повномасштабної війни в Україні, зіграла і продовжує відігравати величезну роль, особливо в умовах обмеженого бюджетного фінансування та неефективності дій держави та органів місцевого самоврядування.

Як зазначає В. Гончарук, «така діяльність не призводить до суттєвого впливу на покращення політичної та соціально-економічної ситуації в державі загалом, адже не тільки не стимулює органи державної влади та органи

місцевого самоврядування бути більш ефективними, а й навпаки, дозволяє таким чином переадресувати ІГС вирішення проблемних питань, які мали б вирішувати органи влади» [13].

Важливою складовою є мобілізація громадськості на захист інфраструктурних об'єктів. У разі загрози руйнування критично важливих об'єктів, таких як мости, електростанції та водозабірні споруди, громадянське суспільство допомагає в організації оборони та ремонту цих об'єктів. Це дозволяє мінімізувати шкоду та швидко відновлювати роботу інфраструктури, що є критично важливим для життєдіяльності населення.

Спільна діяльність дозволяє також підвищити і рівень громадянської журналістики та медіа. Незалежні засоби масової інформації активно висвітлюють діяльність як органів влади, так і окремих громадських інституцій, що дозволяє демонструвати громадянам про позитивні суспільні зміни, консолідовані проекти, а також, про спільну безпекову діяльність в умовах воєнного стану. В подальшому, це є гарним ресурсом для інформування громадськості та поширенню інформації щодо поточної ситуації, захисту прав та свобод і протидію ворогу.

З часом, існує певна перспектива щодо того, що така взаємодія держави та громадськості призведе до розбудови більш безпечного, стабільного та згуртованого суспільства. Але таке покращення вимагає не тільки зміни підходів до співпраці з боку органів влади, але й більш активної участі та відповідальності громадян [14].

Координація зусиль держави та громадськості є критично важливою для ефективного забезпечення громадської безпеки та порядку. Через спільні програми, використання сучасних технологій та навчання кадрів можна створити ефективну систему безпеки, що відповідає сучасним викликам. Прозорість та залучення громадян до процесу прийняття рішень залишаються ключовими аспектами для досягнення успіху в цій сфері [15].

Варто зауважити, що в умовах обмежених можливостей та підвищеної складності ситуації з безпекою, координація дій між різними відомствами та

організаціями є ключовою для забезпечення ефективного управління безпекою, своєю чергою це довела Україна в рамках російсько-української війни, а саме:

- були розроблені чіткі механізми та процедури для координації дій між різними відомствами та організаціями, це відбулося через створення спеціальних координаційних центрів та комітетів, які будуть відповідальні за збір і аналіз інформації, прийняття рішень та розподіл ресурсів в Україні;

- формування інтегрованих оперативних груп, які включали представників різних відомств та організацій, що сприяє швидкому реагуванню на загрози та координації спільних дій;

- залучення громадськості до процесів прийняття рішень підвищило ефективність управління безпекою й це досягнуто через проведення громадських консультацій, створення механізмів зворотного зв'язку, а також заохочення громадськості брати участь у програмах з безпеки та підтримці правопорядку [28];

- в умовах обмежених можливостей важливо ефективно використовувати наявні ресурси, тобто це не лише оптимізацію витрат, але й пошук альтернативних джерел фінансування, партнерство з приватним сектором та використання інноваційних технологій для підвищення ефективності;

- швидко змінна ситуація в умовах війни в Україні вимагає постійного навчання та підвищення кваліфікації персоналу, щоб вони могли ефективно виконувати свої обов'язки та реагувати на нові виклики та загрози [28].

У зазначеному аспекті розвиток громадянського суспільства неможливий без участі громадських ініціатив. Добровільна (ініціативна) участь громадян та громадських об'єднань в охороні громадського порядку та громадської безпеки загалом, та їх складової частини – безпеки дорожнього руху, є важливою складовою частиною громадянського суспільства. Зазначений процес має характер двосторонньої взаємодії правоохоронних

органів та представників суспільства, які не пов'язані між собою підпорядкуванням, службовими відносинами тощо, але бажають забезпечувати публічну безпеку, особливо під час дії правового режиму воєнного стану. Тому, якщо громадяни проявляють певні ініціативи, правоохоронні органи – мають сприяти їх практичній реалізації, а держава – створювати відповідні правові гарантії для реалізації такої участі [31].

Ще одним гарним прикладом є співпраця ДСНС України спільно з Всеукраїнською асоціацією ОТГ у партнерстві з командою ТОВ BoostersConsulting Group. Представники громадянських інституцій, спільно з органами влади, задіяні в розробці та реалізації життєво важливого проєкту – створення в громадах добровільних пожежних команд. Для органів місцевого самоврядування питання безпеки, особливо в умовах війни, залишаються актуальними, а утворення підрозділів добровільної та місцевої пожежної охорони є надзвичайно важливими.

З метою виконання стратегічного напрямку ДСНС України спільно з громадськістю розроблено навчально-практичний посібник «Створення та функціонування пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої та добровільної пожежної охорони», в якому напрацьовано алгоритми утворення місцевої пожежної охорони (МПО) та добровільної пожежної охорони (ДПО) органами місцевого самоврядування. Також опрацьовано карту України, на якій нанесені існуючі підрозділи МПО, ДПО та ДСНС.

Крім того з метою цифровізації процесів ДСНС спільно з Мінцифри впроваджує єдиний реєстру пожежно-рятувальних підрозділів ДПО і МПО, що буде складовою Системи управління силами та засобами цивільного захисту. Впровадження реєстру створить інструмент обліку підрозділів для забезпечення добровільної і місцевої пожежної охорони та в подальшому розширить можливості комунікації з пожежно-рятувальними підрозділами та добровольцями.

Разом з цим добровольчий рух рятувальників реалізується завдяки збільшенню кількості підрозділів добровільної і місцевої пожежної охорони та Центрів безпеки – інфраструктурних об'єктів громад, які об'єднують життєво важливі для громадян служби, що виконують функції у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності населення (пожежно-рятувальну, медичну та правоохоронну).

В Україні вже утворено та функціонує 46 таких Центрів, з них два деокуповано, а на окупованій території залишаються ще чотири. При цьому п'ять Центрів безпеки не функціонують внаслідок активних бойових дій [37].

2.2 Аналіз залученості громадянського суспільства до інформаційної безпеки

Забезпечення національної безпеки та територіальної цілісності держави є важливим завданням для органів державної влади. І аналізуючи всі складові безпеки, можна дійти висновку про те, що інформаційна безпека є досить важливим елементом для діяльності держави та органів влади. Особливо це набуває більших значень в умовах правового режиму воєнного стану. Саме тому, в умовах воєнного стану, у держави додається одне і досить суттєве завдання щодо забезпеченні інформаційної безпеки – протидія спеціальним інформаційним операціям держави-агресора, які спрямовані на підрив державного суверенітету, територіальної цілісності України та дестабілізацію внутрішньої ситуації в Україні.

Саме інформаційна складова, яка була активізована ще до повномасштабного вторгнення і взаємодіяла зі збройною агресією у подальшому, є одним із ключових аспектів у гібридній війні Росії проти України. Інформаційна кампанія адаптується до поточних завдань і спрямована на громадян усіх регіонів України, Росії та країн Європи. Вона має рішучі цільові установки, які реалізуються через вплив на ментально-психологічний стан та суспільну свідомість. Основною метою інформаційної

війни РФ в Україні є знищення державності, в Росії – виправдання рішень російського керівництва для отримання підтримки своїх громадян, а в Європі – дискредитація України як держави, уряду, Збройних Сил, а також, в широкому розумінні, дискредитація НАТО, ЄС та європейських цінностей. Таким чином, інформаційна війна стає викликом не тільки для України та всієї міжнародної спільноти, а також загрозою світовому порядку [29].

На думку директора Українського інституту національної пам'яті Антона Дробовича, «полем бою є не тільки терени України. В інформаційному просторі це, мабуть, найбільша медійна війна в історії людства. Це дуже публічна війна. Такого не було під час Другої світової. Навіть війна в Сирії, де Росія теж свій п'ятак вставила, не було стільки людей, які в зоні військових дій із гаджетами і Інтернетом, які це покажуть. Неймовірна кількість зафіксованих матеріалів із вебкамер, які стежать, як мародерять росіяни. Такого не було ніколи» [18].

Андрійчук М. Т. та Андрійчук Т. С. зазначають, що «в системі відносин «держава – громадянське суспільство» особливого значення набуває взаємодія між органами державної влади та мас-медіа – незалежними «контролерами» влади та основними каналами комунікації у суспільстві. Якість цієї взаємодії, а отже достатня поінформованість громадян про суспільно-політичні процеси в державі суттєво залежить від активності та професійності журналістів, розуміння ними основних засад функціонування державних органів, знання законодавства, положення якого визначають права та обов'язки обох суб'єктів взаємодії, використання ефективних форм комунікації під час підготовки журналістських матеріалів. При цьому результативність комунікації мас-медіа з органами державної влади ускладнює той факт, що останні досі перебувають на шляху впровадження стандартів відкритості та прозорості у свою діяльність, поступово позбавляючись недовіри до засобів масової інформації» [30].

Якщо говорити про методи боротьби з дезінформацією та іншими методами інформаційних атак з боку ворога, то нічого окрім правди не може

бути сильнішим. Цю правду треба доносити не лише для внутрішньої аудиторії, а й до закордонної, в тому числі і до міжнародних організацій та партнерів. І тут важливо аби, перед усім, українське суспільство мало достатній рівень медіаграмотності.

Достатній рівень медіаграмотності українського суспільства є важливим тому, що ворог запускає безліч фейків для створення панічних атак та порушення ладу в середині країни. Саме для цього, різні як державні, так і неурядові організації проводять комплекс заходів з метою можливості донести до населення інформацію про фільтрування новин в інформаційному середовищі.

Так, наприклад, освітню компанію щодо протидії фейк-новинам та дезінформації проводить Національна спілка журналістів України. А соціальний проєкт StopFake запустив телеграм-бот для автоматичної перевірки фейків. Чатбот завдяки алгоритмам штучного інтелекту порівнює запит із опублікованими на сайті StopFake спростуваннями фейків та поділиться з користувачем потрібним посиланням [19].

Коли російські агресори завдали ракетного удару по житловому будинку в Одесі, у результаті якого загинуло вісім і поранено 18 людей, вони намагалися зняти з себе відповідальність за скоєне, поширивши спочатку фейк про те, що вразили військовий об'єкт, потім після його викриття військовий об'єкт перетворився на якусь нафтобазу. І цю брехню було викрито Одеською міською владою, яка опублікувала фото з місця трагедії. Тоді російські пропагандисти вигадали новий фейк про те, що житловий будинок став жертвою українських ППО. Однак і цей ворожий фейк був спростований фотографією будинку з характерними руйнуваннями від ракетних ударів [20].

Саме тому, для того аби фейки не мали негативного впливу як на міжнародній арені, так і в середині суспільства, важливо не тільки викривати всі фейки, що запускаються в інформаційному середовищі України. Але у викритті псевдо-новин і протидії освіти громадян, повинні бути залучені не

тільки органи влади, але й саме громадянське суспільство. Сюди входить проведення освітніх заходів з боку громадських організацій та установ у сфері неформальної освіти.

Інформаційна безпека і забезпечення правдивого інформаційного середовища є певним полем бою в сучасному світі. І поруч з автоматами та кулеметами стає новий вид зброї, інформаційна, від якої залежить не людське життя, а рівень витримки та опору як українського суспільства, так і міжнародних партнерів України.

Дієва інформаційна безпека буде поліпшувати зусилля держави щодо протидії кризовим явищам та інформаційним атакам. І як органам влади, так і громадянському суспільству важливо не ігнорувати інформаційне середовище та його безпеку. Бо ворог розпочинає захоплення нашої території не з окупації земель, а з окупації розуму українців.

Забезпечення інформаційної безпеки є критично важливим для захисту конфіденційності, цілісності та доступності даних у сучасному світі цифрових технологій, який характеризується складними кіберзагрозами. Її роль у національній безпеці не можна переоцінити, адже вона захищає критичну інфраструктуру країни, оборонний потенціал та суспільну довіру. Інформаційна безпека потребує комплексного підходу, що включає управління ризиками, впровадження політик, безперервний моніторинг і адаптацію до постійно змінюваного цифрового ландшафту. З розвитком цифровізації, важливість надійних заходів інформаційної безпеки та міжнародного співробітництва у зусиллях кібербезпеки набуває все більшого значення для захисту національних та глобальних інтересів [21].

Новітні інформаційні технології створили нові можливості для забезпечення оборони країни. В протидії дезінформації введено в дію механізми виявлення та видалення недостовірної інформації з Інтернет-простору за допомогою різних сервісів та механізмів. Це дозволяє більш

швидко очищувати інформаційне середовище від спроб порушення стабільності українського суспільства.

Також, важливим є розвиток технологій для виявлення та протидії кібератакам та кіберзлочинності, що є невід'ємною частиною сучасної інформаційної війни. Розвиток та підтримка кібербезпеки як пріоритетного напрямку захисту країни є важливим щодо безпеки особистих даних українців, які знаходяться в відповідних базах даних та реєстрах. Так, яскравим прикладом у пошуках механізмів щодо забезпечення безпеки даних українців є діяльність Мінцифри.

Міністерство цифрової трансформації відкрило код застосунку «Дія», який тепер можуть використовувати інші країни для створення власних державних сервісів. Про це повідомила пресслужба Мінцифри. Тепер ІТ-фахівці та уряди інших країн зможуть ознайомитися з логікою роботи застосунку та використати код для створення сервісів на його основі, а також пошуку і створенні безпекових протоколів та заходів для державних онлайн-сервісів [22].

В українському законодавстві існує два стратегічних документи, який визначає напрямки та план діяльності державних органів влади в контексті забезпечення кібербезпеки та інформаційної безпеки. Першим є стратегія кібербезпеки України, яка затверджена Указом Президента України від 26 серпня 2021 року №447/2021, а другим є стратегія щодо інформаційної безпеки України відповідно до Указу Президента України №685/2021 від 28 грудня 2021 року.

У сфері протидії пропаганді та дезінформації значну роль відіграють заходи, спрямовані на підвищення обізнаності суспільства та розвиток критичного мислення. Центральне місце тут займає освітня діяльність, яка включає проведення тренінгів, вебінарів та інформаційних кампаній з метою навчити громадян розпізнавати фейки та маніпулятивні техніки. Важливим аспектом є співпраця з фактчекінговими організаціями та медіа, які проводять перевірку інформації та публікують результати своєї роботи. Паралельно,

соціальні мережі та платформи активізують власні механізми модерації контенту, щоб своєчасно виявляти та обмежувати розповсюдження дезінформації. Разом ці заходи формують багаторівневу систему протидії, яка спрямована не тільки на нейтралізацію поточних загроз, а й на створення стійкості суспільства до інформаційних викликів майбутнього [33].

У вересні 2018 році, проводилося Всеукраїнське соціологічне опитування Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення ГО «Детектор медіа» та за фінансування Міністерства іноземних справ Данії («Даніда»). Мета цього опитування полягала в аналізі інформаційного середовища України, рівня впливу, довіри тощо.

Так, 26,8 % респондентів, вважають авторитетним джерелом інформації про ситуацію на Донбасі саме волонтерів. Це свідчить про їх більш реальне розуміння ситуації та необхідності донесення реальної картини подій. На другій сходинці (22,7 %) саме Збройні Сили України (речники), які інформують про поточний стан ситуації. Українські державні ЗМІ (13,7 %), блогери (11,4) та приватні ЗМІ (10,4), також отримали певну підтримку серед населення. Але й в цьому середовищі, нажаль, були й ті, хто довіряв інформації з російських засобів масової інформації, проросійських блогерів та представникам російської влади (рис 2.1) [35].

Значимість інформаційної безпеки в сучасному суспільстві важко переоцінити. Вона впливає на всі сфери життя, від захисту особистих даних громадян та забезпечення безпеки електронних платежів до захисту національних інформаційних систем від кібератак з боку іноземних агентів. Успіх у боротьбі зі загрозами інформаційної безпеки напряму впливає на стабільність економіки, політичну стабільність та забезпечення прав та свобод громадян. Тому розвиток ефективних систем захисту інформації є однією з найважливіших завдань для урядів, корпорацій та громадянського суспільства в цілому [23].

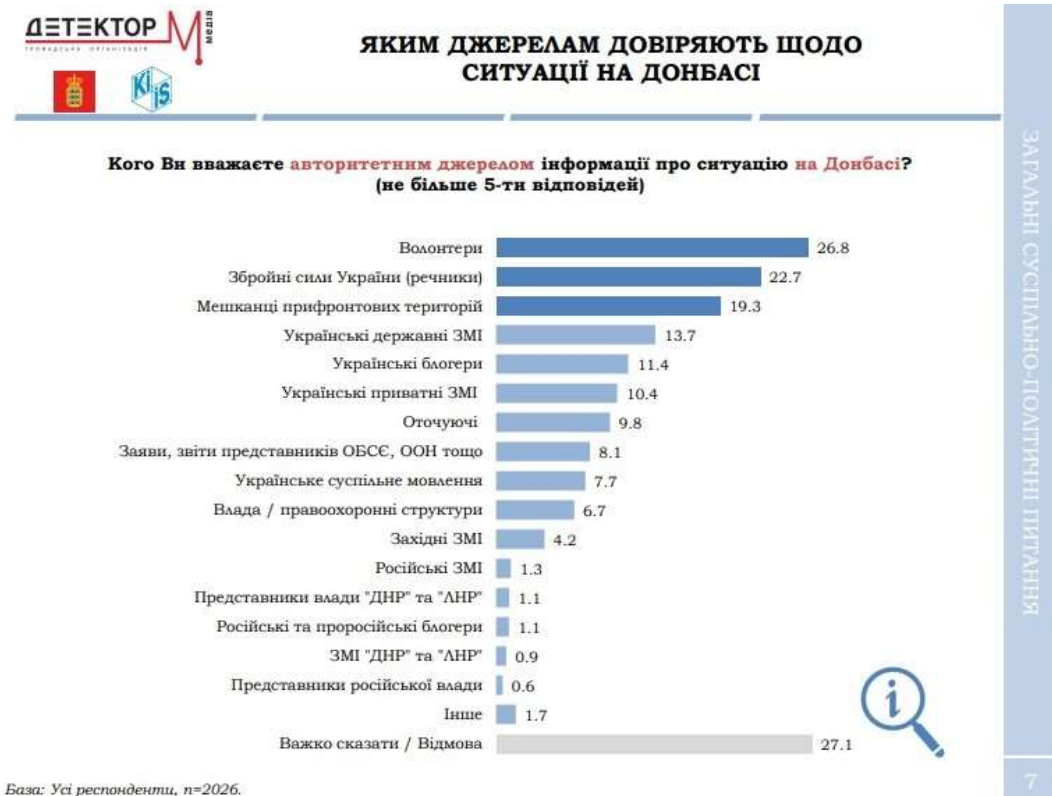

Рис. 2.1 Результати дослідження «Яким джерелам довіряють щодо ситуації на Донбасі» [35]

Ще одним гарним прикладом співпраці представників громадянського суспільства та публічно-владних інституцій є проєкт «MRIYA». Проєкт «MRIYA» – синергія Кіберполіції України та волонтерів у протидії російським окупантам у медіа-просторі. Кіберполіція України, спільно з волонтерами та небайдужими громадянами перетворила проєкт «MRIYA» у сильну ініціативу протидії російським окупантам в медіа-просторі. Це дозволяє посилювати елементи інформаційної безпеки в українському середовищі не тільки органами влади, а й громадянським суспільством [36].

РОЗДІЛ 3

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ПРАВОВОГО ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

3.1. Напрями розвитку громадянського суспільства в Україні

В умовах воєнного стану та кризових ситуацій, участь громадянського суспільства у підтримці держави є надважливою. І усвідомлюючи той факт, що саме завдяки волонтерству, як елементу громадянського суспільства, органи державної влади досягли значних результатів, важливо вдосконалити питання участі волонтерів під час кризових ситуацій та воєнного стану. Збільшення рівня залученості громадян до волонтерства може суттєво вплинути на розвиток як окремих громад і регіонів, так і країни в цілому. Вдосконалення волонтерської діяльності сприятиме підвищенню рівня громадянської активності та розвитку громадянського суспільства.

Перед усім, першим кроком повинно стати створення сприятливих умов для волонтерства на законодавчому рівні. Мова йде про вдосконалення поточного законодавства з метою виведення статусу «волонтера» на новий соціальний рівень. Звичайно, що важливо не тільки підвищити статус волонтерства, але й посилити рівень контролю, звітності та обліку діючих волонтерів. Адже органи публічної влади повинні не тільки розуміти активних учасників громадянського суспільства, але й всебічно підтримувати їх активність та участь.

Ефективна комунікація та просування волонтерства допоможуть збільшити обізнаність громадськості про користь від волонтерської діяльності. Широкі рекламні кампанії, інформаційні ресурси та підтримка з боку державних органів можуть створити позитивний імідж волонтерства. Інформування громадськості про можливості волонтерства допоможе залучити нових учасників.

Сучасні цифрові технології відіграють досить важливу роль у розвитку громадянського суспільства. Особливого значення це набуло в умовах правового режиму воєнного стану. Це дає можливість не тільки для більш активного розвитку громадянського суспільства, але й для посилення участі в процесах публічного управління. Правовий режим воєнного стану потребує нових, більш цифрових підходів, особливо в контексті підсилення громадської активності.

Так, використання нових цифрових технологій в громадському середовищі дозволяє посилити мобілізацію суспільства, залучити більшу кількість громадян до процесів згуртованості та спільної волонтерської діяльності, а отже, бути максимально ефективними в процесі волонтерської діяльності і підтримки громад та Збройних Сил.

Розвиток цифрових інструментів для волонтерської участі відкриває нові можливості для співпраці між органами влади, громадськістю та міжнародними партнерами. Це дозволить покращити координацію та співпрацю у різних соціально-економічних напрямках, забезпечуючи швидке реагування на потреби населення в умовах воєнного стану та відновлення після конфлікту. Також можна відзначити, що ці інструменти сприяють підвищенню прозорості та відкритості у процесі волонтерської допомоги, що в свою чергу забезпечує більшу довіру громадськості до дій влади та громадських (благодійних) організацій.

Також, не варто забувати й про освітню складову волонтерів. Сучасна волонтерська активність українського середовища потребує більш актуальних та практичних навичок та вмій. Тут на допомогу приходять інструменти створення цікавих навчальних програм та проєктів не тільки для майбутніх волонтерів, а й для діючих. Це дозволить збільшити не тільки кількість активних волонтерів, громадських організацій та благодійних організацій, але й суттєво підвищити рівень їх компетентності та ефективності. Освітній компонент допоможе опанувати правові, організаційні та інші складові суспільно-корисної діяльності.

Окремий аспект щодо вдосконалення волонтерської участі є правове регулювання та правова підтримка. В сучасне законодавство потрібно включити інструменти безоплатної юридичної допомоги та супроводу, залучення волонтерських спільнот до освітніх середовищ і просвітницької діяльності серед молоді, запровадження нових інструментів підтримки волонтерської діяльності з боку органів місцевого самоврядування та системи органів публічної влади.

Розробка та запровадження у 2022 році Проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» щодо підтримки волонтерської діяльності» № 7363 від 10.05.2022 дозволило розширити напрями діяльності волонтерів, визначити форми її підтримки, а також, закріпити питання щодо підвищення кваліфікації волонтерів. Це стало наслідком повномасштабного вторгнення, що підкреслює важливість волонтерства для національної безпеки в усіх ключових напрямках державної та публічної діяльності.

Відомий науковець К.О. Сидоренко висловив думку про те, що підвищення рівня правового регулювання волонтерської діяльності і прийняття Концепції державної політики у сфері волонтерської діяльності є важливим кроком у сприянні розвитку цього інституту в Україні. Включення в законодавство таких положень, як соціальна реабілітація дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, надання безоплатної юридичної допомоги громадянам і волонтерським організаціям, правове просвітництво населення, безоплатне виготовлення та розповсюдження соціальної реклами, сприяння розвитку науково-технічної творчості молоді, сприяння патріотичному, духовно-моральному вихованню дітей та молоді, підтримка молодіжних ініціатив, проектів, дитячих і молодіжних рухів і організацій, сприятиме зміцненню волонтерського руху та розвитку громадянського суспільства в цілому. Такий крок дозволить створити більш сприятливі умови для волонтерів та покращити їхню можливість допомогти у вирішенні різноманітних соціальних проблем [38].

Проведене дослідження дає можливість обґрунтувати основні напрями вдосконалення потенціалу взаємодії державного та громадянського сектору можна систематизувати наступним чином:

1. Інформаційні напрями. Проблема впливу завжди посідає центральне місце усіх професій, що пов'язані з комунікацією. Не виняток і державна служба, адже ми знаємо, що ця сфера тісно пов'язана з інформуванням, рекламою, PR, спічрайтерством, електронними петиціями.

Якщо припустити здійснення впливу на рішення за допомогою інформаційної діяльності існує ризик сприйняття таких дій як втручання в дії влади, а це може стати причиною конфлікту в процесі ухвалення рішень. З цих причин неурядові організації повинні бути наділені двома суттєвими умовами, від яких залежить їх діяльність – легітимністю та авторитетом. Вони можуть робити інформаційні звіти щодо ситуацій, які мають місце в їх діяльності, здійснювати проведення заходів на користь населення та експертиз у своїй сфері.

Так, міжнародними організаціями, такими як Грінпіс та Міжнародна Амністія публікуються річні звіти, що базуються на обстеженнях та дослідженнях, проведених із використанням своїх мереж. Національні уряди часто обурюються результатами цих моніторинрів, зокрема з таких питань, як права людини й навколишнє середовище, але ці документи формують довіру до міжнародних організацій, і з ними вони можуть протистояти критиці. Останніми роками зросла кількість інформаційно-просвітницьких кампаній [7].

Організації створюють альянси, щоб здійснювати спільні дії, які є більш ефективними. Члени альянсу в такий спосіб намагаються збільшити свою вагу та легітимність, адже вони є представниками колективних інтересів. Коротко про три різні типи альянсів: – мережеві об'єднання – організації, які працюють разом і допомагають одна одній із метою досягнення спільних цілей і реалізації спільних проектів; – коаліції – організації, що, співпрацюючи,

мають на меті захист спільних інтересів (об'єднання з метою протистояння спільному противнику); – групи тиску (лобі) – мають спільні стратегічні та корисливі інтереси.

Отже, застосування інформаційних заходів може стати причиною конфлікту.

Вплив зовнішнього інформаційного тиску на процес ухвалення певного політичного рішення може спричинити кризу управління та призвести до ухвалення рішення, яке не надто пристосоване до національних реалій.

Вірним шляхом сьогодні є прагнення досягнути соціальної злагоди, пошук вірних кроків для єднання нації, які потребують розробки зрозумілих та працюючих механізмів, що не допустять насильницьке вирішення суспільних суперечностей у справах державотворення.

Тому важливими і своєчасними були б аналіз наслідків впливів на суспільство інформації, що розповсюджується засобами масової комунікації; проведення комплексних наукових досліджень з проблем протидії інформаційним війнам, розробка заходів щодо зниження рівня агресивності та насильства в суспільстві, що охоплюють «блокування» матеріалів, які пропагують насильство. Водночас, необхідно пропагувати ідеї єдності нації, єдності людей, як таких, що мислять по-різному, але належать до українського суспільства, пропагування толерантності та гуманізму в суспільстві.

Крім того, важливо брати участь у виробленні спільних дій, щоб протистояти інформаційним коливанням, а саме прагнути усвідомленої участі широких верств суспільства у вирішенні нагальних проблем інформаційного й ідеологічного характеру. Варто пам'ятати, що громадянське суспільство може бути інструментом державної політики, і саме завдання держави – розумно використовувати його потенціал.

2. Організаційні напрями. Ефективна організаційна форма суспільновладної взаємодії – публічний діалог. Його результати мають подальше втілення.

Держава, завдячуючи публічному діалогу, має можливість скоротити число конфліктних ситуацій та досягти стабільності політичної та соціально-економічної сфери. Виходячи з результатів публічного діалогу, який відбувся, здійснюється розробка рекомендацій для урядового та громадського сектора, разом з тим, зазначається терміновість їх виконання (нагальні, короткотермінові та довготермінові). Такі рекомендації зорієнтовані та викладаються з урахуванням різних сфер впровадження (економічної, гуманітарної та ін.) й, відповідно, різних територій впровадження.

Процедура вирішення конфліктної ситуації складається з кількох етапів: – моніторинг (проводяться фокус-групи, аналізуються дані, проводиться опитування); – підтримання діалогового майданчика (проведення майстер-класів, громадських слухань, навчальних заходів); – заходи з підвищення обізнаності суспільства (організація круглих столів, презентацій, дискусій, он-лайн діалоги). Організація діалогів передбачає здійснення двох важливих функцій – організацію та фасилітацію. Для останньої головним чином важлива миротворча позиція.

3. Правові напрями. Для збільшення числа залучених громадян до справ державного управління, урахування громадської думки, а також з метою покращення якості процесу, що дозволяє підготувати та прийняти правильне рішення у розв'язку важливих питань державно-суспільних питань проводиться публічне обговорення законопроектів. Особливого значення надають питанням взаємодії ІГС та урядового сектору в Україні.

3.2. Рекомендації щодо розвитку громадянського суспільства в умовах правового режиму воєнного стану в Україні

Сьогодні, можна визначити певний потенціал волонтерського середовища та допомоги волонтерської участі в умовах правового режиму воєнного стану та кризових ситуацій. Це засвідчується не тільки у сфері

підтримці Збройних сил України, але й в усіх інших, в тому числі, підтримки внутрішньо-переміщених осіб, гуманітарна допомога, питання безпеки в територіальних громадах, інформаційна безпека тощо.

Для органів публічної влади виникає і створюється велике, просторе, а головне консолідоване середовище щодо вирішення завдань та проблем, які виникають в умовах повномасштабного вторгнення. Відкритість та доступність органів публічної влади для громадянського суспільства дозволяє отримати необхідну інформацію, здійснювати більш ефективну координацію та організацію різної допомоги, а також більш ефективно використовувати бюджетні ресурси та кошти.

Важливо встановити ефективний механізм контролю за розподілом допомоги. Це може включати в себе систему аудиту, регулярне моніторингове обстеження та звітність щодо використання ресурсів. В тому числі, це буде корисно як для громадськості, так і для органів влади.

Створення сприятливих умов для волонтерства, включаючи пільги та привілеї, має важливе значення для залучення нових волонтерів. Це сприяє розвитку активного громадянського суспільства, де кожен громадянин відчуває, що його внесок має значення і цінується. Таке середовище стимулює соціальну активність, формуючи позитивне ставлення до громадської діяльності.

Запровадження правових механізмів підтримки волонтерської діяльності створює стабільні умови для її розвитку. Це включає соціальну реабілітацію, надання безоплатної юридичної допомоги та підтримку молодіжних ініціатив. Такі заходи сприяють формуванню правової культури та усвідомлення значущості волонтерства у суспільстві.

Законодавчі ініціативи, спрямовані на підтримку волонтерської діяльності, створюють правову основу для її розвитку. Розширення напрямів діяльності волонтерів та форми підтримки сприяють підвищенню ефективності волонтерських ініціатив. Це є важливим кроком для зміцнення громадянського суспільства, особливо в умовах сучасних викликів.

Практика місцевого самоврядування демократичних країн, зокрема й України, виробила низку способів участі громадськості у місцевій політиці. Їх називають формами або механізмами громадської участі. Вони особливо актуалізувалися у зв'язку із розповсюдженням останніми десятиліттями ідеї переходу від представницької до партисипаторної демократії. До переліку основних форм громадської участі у місцевому самоврядуванні фахівці внесли місцевий референдум, консультації з громадськістю, участь в управлінні місцевим бюджетом, громадську експертизу, органи самоорганізації населення, громадські ініціативи, звернення громадян, збори громадян за місцем проживання, громадські слухання, відкликання депутата, громадські ради, дострокове припинення повноважень голови ради тощо [24].

Важливо підкреслити й той факт, що існує ряд перешкод та викликів для органів влади і громадянського суспільства під час спроб налагодити партнерські відносини. До найбільш поширених перешкод відносяться недовіра між сторонами, різниця в ресурсах, розбіжності в цілях і підходах.

Однак, не дивлячись на ці перешкоди, партнерство залишається важливим інструментом для вирішення спільних проблем у сучасному суспільстві. Також можна додати, що для успішного партнерства необхідно долати ці перешкоди і враховувати основні аспекти партнерських відносин. Це включає в себе незалежність, відкритість і прозорість, стратегічне мислення, наявність ресурсів, високий рівень моральності, здатність до взаєморозуміння та знаходження спільних рішень.

Крім того основним досягненням партнерства є не тільки досягнення конкретних результатів у спільній діяльності, але і формування нової моделі громадянського суспільства, здатного активізуватися для вирішення актуальних проблем. Спільна робота та взаємодія між органами влади і громадянським суспільством може призвести до покращання життя суспільства в цілому і створення більш ефективних рішень для сучасних викликів.

Отже, покращення волонтерської активності вимагає комплексного підходу, включаючи створення сприятливих умов, проведення комунікаційних стратегій, розвиток навчальних програм, підтримку волонтерів, партнерство з бізнесом та підвищення рівня правового регулювання. Ці заходи сприятимуть розвитку громадянського суспільства та підвищенню рівня залученості громадян до волонтерської діяльності, що, в свою чергу, позитивно вплине на розвиток України. В умовах сьогодення, громадські організації, активісти та волонтери повинні стати важливою складовою системи публічної влади, включаючи законодавчий рівень.

Отже, громадянське суспільство в Україні переживає період динамічного розвитку, стикаючись з численними викликами та можливостями. Визначивши ключові напрямки розвитку, можна сприяти його зміцненню та посиленню ролі у демократичних процесах:

1. Активізація громадянської участі: заохочення активної участі громадян у прийнятті рішень на всіх рівнях влади.
2. Підтримка та розвиток громадських організацій: створення сприятливого середовища для діяльності громадських організацій.
3. Підвищення рівня правової свідомості та культури: проведення просвітницьких кампаній з правових питань.
4. Боротьба з корупцією та посилення підзвітності влади: запровадження дієвих антикорупційних механізмів.
5. Захист прав людини та соціальна інклюзія: сприяння соціальному діалогу та згуртованості суспільства.
6. Розвиток екологічної свідомості та відповідальності: сприяння сталому розвитку та збереженню довкілля.
7. Міжнародна співпраця та обмін досвідом: обмін досвідом та знаннями у сфері розвитку громадянського суспільства.

Важливо зазначити, що це лише деякі з ключових напрямків розвитку громадянського суспільства в Україні. Реалізація цих напрямків потребуватиме спільних зусиль влади, громадськості, бізнесу та міжнародних

партнерів. Сильне та активне громадянське суспільство є запорукою демократії, розвитку та процвітання України.

Окрім вищезазначених напрямків, важливо також:

- забезпечити гендерну рівність та представництво всіх груп населення в громадянському суспільстві;
- сприяти розвитку молодіжного лідерства та активності;
- захищати свободу зібрань та асоціацій;
- підтримувати незалежні аналітичні центри та дослідницькі інституції.

Розвиток громадянського суспільства – це тривалий процес, який потребує постійних зусиль та інвестицій. Проте, це інвестиція в майбутнє України, яка допоможе їй стати більш демократичною, процвітаючою та справедливою країною.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проблематика розбудови громадянського суспільства та конституційного закріплення таких процесів в Україні на сьогодні не є новою. Навіть з урахуванням суспільних відносин, в яких опинилася держава та суспільство, зокрема з огляду на воєнні дії, роздробленість територій, численні реформи у різних сферах, євроінтеграційний курс держави, вплив на політичні процеси міжнародної спільноти, тематика подальшої розбудови громадянського суспільства не втрачає своєї актуальності, викликає інтерес та вимагає нового осмислення. Глобальні тренди сучасності несуть потребу в перебудові владно-громадських відносин в суспільстві. Вони вимагають застосування нових, сучасніших напрямів взаємодії, які дозволять швидко й оперативно реагувати та управляти змінами. Впровадження нових напрямів взаємодії урядового та громадянського секторів допоможе в пошуку неординарних підходів до знаходження вірних рішень, взаємодії урядового та громадянського секторів з метою вирішення суспільних проблем в цілому.

Проведене дослідження процесів розвитку громадянського суспільства в умовах правового воєнного стану в Україні дає підстави для формулювання ряду підсумовуючих висновків та пропозицій, які в узагальненому вигляді можна звести до наступного.

1. Дослідження теоретико-методологічних аспектів існування та розвитку громадянського суспільства дозволило сформулювати уявлення про загальну концепцію громадянського суспільства, його функції, елементи, основні характеристики та інше. Окрему увагу було приділено громадянському суспільству в контексті українського середовища, як рушія демократичного розвитку суспільства.

Саме громадянське суспільство є представником інтересів суспільних груп та громадян, а його інститути відіграють активну роль у сприянні відновленню територіальної цілісності та розбудові миру, тому створення сприятливих умов для його розвитку є важливим завданням усіх органів

державної влади та органів місцевого самоврядування. Першочергові завдання державної політики, спрямовані на розбудову громадянського суспільства, передбачають забезпечення сприятливого політико-правового середовища для його інституціонального розвитку, активного залучення громадян та інститутів громадянського суспільства до процесів вироблення та ухвалення суспільно значущих державно-управлінських рішень, формування та реалізації державної і місцевої політики, забезпечення відкритості участі інститутів громадянського суспільства у державних справах

2. Здійснено аналіз правових засад та особливості режиму воєнного стану та його вплив на взаємодію органів влади та громадянського суспільства було зроблено висновок про створення певних обмежень прав і свобод ключових елементів громадянського суспільства. В свою чергу, такі обмеження хоч і мають на меті збереження життя та здоров'я громадян, а також створення безпекових заходів, тим не менше мають негативний вплив на рівень взаємодії та довіри між громадянським суспільством та органами публічної влади. З лютого 2022 року громадянське суспільство в різних його формах стало опорою суспільства і, зокрема, опору російському нападу. Аналізуючи правові засади та головні особливості режиму воєнного стану в Україні важливо зрозуміти, що всі вони мають одну єдину мету, яка полягає у забезпеченні національної безпеки України в умовах збройної агресії. Це можливо забезпечити виключно рядом правових заходів, виходячи з нормативно-правових актів про воєнний стан. Такими заходами є мобілізація, обмеження певних прав та свобод громадян, контроль за засобами масової інформації та стратегічними підприємствами та навіть посилення кримінальної відповідальності. Все це є досить важливим у контексті демократичного процесу, оскільки обмеження прав та свобод і демократія є поняттям дещо протилежними.

3. Було досліджено волонтерську участь, як складову громадянського суспільства, в забезпеченні громадської безпеки під час воєнного стану. Самоорганізація, самовизначення та соціальна чутливість стали

центральною характеристикою українського громадянського суспільства. Воно також демонструє сильну стійкість, яку можна аналітично розбити на різні моделі. Сильний волонтерський рух представляє адаптивну стійкість, яка вимагає негайної адаптації до кризової ситуації, щоб підтримувати основні функції соціальної одиниці, такі як підтримка суспільства Низка урядових організацій, виконавчих органів влади та представників бізнесу мають багато успішних практик та кейсів, коли громадянське суспільство та влада залучались до питання безпеки територіальних громад та країни.

4. Проведений аналіз рівня залученості громадянського суспільства до інформаційної безпеки України дозволив визначити необхідність участі громадськості в інформаційній безпеці, а також визначити ключову роль громадянського суспільства в цьому напрямку. В умовах спільної протидії громадянського суспільства та суб'єктів забезпечення державної безпеки збройній агресії російської федерації проти нашої держави, зазначені сторони безпосередньо впливають на стан забезпечення державної безпеки в Україні. Питання участі суб'єктів громадянського суспільства у забезпеченні державної безпеки потребують концептуального переосмислення та подальшого закріплення на законодавчому рівні.

5. Обґрунтовано, що громадськими, волонтерськими рухами, невідприємницькими товариствами здійснюється представлення інтересів різних груп. Їх різноплановість спонукає бути активними учасниками відносин в системі демократичного державотворення з метою забезпечення відкритості публічного діалогу у ході вирішення суспільних питань, а також сприяти самоорганізації громадськості та використовувати ефективні механізми, професійний потенціал та кадрові ресурси в ході вирішення соціально важливих проблем.

6. Розробка рекомендації щодо вдосконалення волонтерської участі в умовах воєнного стану та кризових ситуацій може стати новим кроком в контексті взаємовідносин громадянського суспільства та публічно-владних інституцій. Обґрунтовано рекомендації розвитку громадянського суспільства

в умовах правового режиму воєнного стану в Україні: активізація громадянської участі: заохочення активної участі громадян у прийнятті рішень на всіх рівнях влади; підтримка та розвиток громадських організацій: створення сприятливого середовища для діяльності громадських організацій; підвищення рівня правової свідомості та культури: проведення просвітницьких кампаній з правових питань; боротьба з корупцією та посилення підзвітності влади: запровадження дієвих антикорупційних механізмів; захист прав людини та соціальна інклюзія: сприяння соціальному діалогу та згуртованості суспільства; розвиток екологічної свідомості та відповідальності: сприяння сталому розвитку та збереженню довкілля; міжнародна співпраця та обмін досвідом: обмін досвідом та знаннями у сфері розвитку громадянського суспільства. Оцінка запропонованих рекомендацій в контексті розвитку громадянського суспільства дозволило дійти висновку про важливість запропонованих рекомендацій, а отже, необхідності їх впровадження як в публічно-владне середовище, так і в діяльність громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бебик В. М. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика: монографія. К., 2000. 383 с.
2. Комарницький В. В. Органи місцевого самоврядування як суб'єкти зміцнення громадської участі в Україні. *Політикус*. 2023. № 2. С. 38–44.
3. Кудряченко А. Засади демократичних цінностей та їх роль у розвитку громадянського суспільства у країнах Європи. *Розвиток взаємодії держави і громадянського суспільства в контексті впровадження європейських принципів належного врядування: Міжнародно практи.-наук. конф.* Київ, 2012. С. 28–38. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2013-12/derzh_gromada-289cd.pdf (дата звернення: 30.05.2024).
4. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 01.06.2024).
5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 18 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 01.06.2024).
6. Розпорядження начальника військової обласної адміністрації про введення комендантської години : Розпорядження від 24.06.2022 р. № 361/0/527-22. URL: <https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/releases/-2022/june/25.06.2022/09.00/1.jpg>
7. Правові наслідки та обмеження в умовах воєнного стану. *Профспілка працівників освіти і науки України*. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9309-pravovi-naslidky-ta-obmezhenia-v-umovakh-voienno-go-stanu.html> (дата звернення: 01.06.2024).
8. Дуліба Є. Особливості організації діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування під час воєнного стану. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. № 4 (32). С. 46–55. URL:

<http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/viewFile/1495/1546>.

Дата

звернення: 20.04.2023.

9. Курепін В.М. Актуальні питання реалізації державної політики у сфері цивільного захисту. *Актуальні проблеми управління та адміністрування: теоретичні і практичні аспекти: матеріали VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції науковців та здобувачів вищої освіти, м. Кам'янець-Подільський, 6 травня 2022 р.* Кам'янець-Подільський: Заклад вищої освіти «Подільський державний університет». 2022. С. 48 – 52.

10. Курепін В.М., Дунямалієва І.А. Підтримка аграріїв та проведення планової посівної компанії під час воєнного стану. *Актуальні проблеми трудових відносин під час воєнного стану: тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 27 квітня 2022 року.* Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 32-34.

11. Афонін Д., Боксгорн А. Особливості забезпечення публічної безпеки і порядку національною поліцією України в умовах воєнного стану. *Правове забезпечення адміністративної реформи* Одеса. 2022. С. 224–230. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c0a9ed2b-d1d5-43c5-beb0-482ba2fa524c/content> (дата звернення: 13.06.2024).

12. Кравченко О. Співпраця державних та громадських організацій у забезпеченні громадської безпеки. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2022. № 1(104). С. 45-53.

13. Гончарук В. Реалізація механізмів взаємодії органів влади та інститутів громадянського суспільства: виклики та перспективи. *Аспекти публічного адміністрування.* Вип. 10 (5). 2022. С.34 – 46.

14. Мельничук С. Спільне навчання для підвищення ефективності взаємодії між державою та громадськістю. *Безпека та захист.* 2022. № 3(7). С. 110-121.

15. Мамонтова Е. Співпраця громадянського суспільства з органами публічного управління під час війни: архетипні рекомендації щодо налагодження відкритого конструктивного діалогу. *Наукові перспективи* 2024. 5 (47). С. 81-85.

16. Петренко В. Соціальна підтримка населення в умовах воєнного конфлікту: досвід України. *Соціологічні дослідження*. 2 (3). С. 78-85.

17. Бехруз Х.Н.; Мануїлова К.В. Кластерний підхід у діяльності міжнародних організацій з надання гуманітарної допомоги під час природних та техногенних катастроф. *Академічні візії*. 2023. 22. С. 35-47.

18. «Перша світова медійна війна». З якою назвою напад Росії на Україну увійде в історію і що робити з 9 травня – інтерв'ю з Антоном Дробовичем. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/viynav-ukrajini-persha-svitova-mediyna-viyna-drobovichnovini-ukrajini-50235840.html>.

19. Поліковська Ю. Проєкт StopFake запустив телеграм-бот для автоматичної перевірки фейків. ms.detector.media. URL: <https://ms.detector.media/internet/post/34341/2024-03-04-proiekt-stopfake-zapustyv-telegram-bot-dlya-avtomatichnoi-perevirky-feyktiv/> (дата звернення: 13.06.2024).

20. Росіяни намагалися видати обстріляний житловий будинок в Одесі за «військовий об'єкт». Центр стратегічних комунікацій. URL: <https://nv.ua/ukr/odesa/rosiyani-namagalis-vidatiobstrilyaniy-zhitloviy-budinok-v-odesi-za-viyskoviyob-yekt-50236728.html>.

21. Криштанович М., Богоніс Б. Інформаційна безпека в умовах цифровізації: виклики сучасності. *Наукові перспективи*. 2024. 3 (45). С. 43-52.

22. Поліковська Ю. «Дія» стала застосунком з відкритим кодом. ms.detector.media. URL: <https://ms.detector.media/it-kompanii/post/34423/2024-03-14-diya-stala-zastosunkom-z-vidkrytym-kodom/> (дата звернення: 14.06.2024).

23. Голда М., Суп В. До питання про поняття інформаційної безпеки. *Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету*. 2024. С. 38-41.

24. Оцінка громадянами ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до окремих ініціатив органів влади (липень 2023 р.). Разумков центр. URL : <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichnidoslidzhennia/otsinkagromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-tagromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-okremykh-initsiatyv-organiv-vlady-lypen-2023r>.

25. Розвиток громадянського суспільства України в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів / В. М. Яблонський, О. М. Балакірева, Т. В. Бельська [та ін.]; за ред. О. А. Корнієвського. Київ : НІСД, 2016. – 72 с

26. Рабінович П. Громадянське суспільство і правова держава (загальнотеоретичні міркування). *Українське право*. 1996. № 3. С. 22–34.

27. Слюсарчук І., Мітенко О. Роль громадянського суспільства в забезпеченні національної безпеки України. *Кримінальне право*. 2021. Вип. 2. С. 194-200.

28. Лучко Т. І. Економічні основи формування середнього класу в країнах ринкової трансформації: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Х.: Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 2015. 21 с.

29. Борщевський В., Василиця О., Матвєєв Є. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. *Держава і регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*. 2022. № 2 (76). С. 30-35.

30. Пашинський В.Й. Функції громадянського суспільства як суб'єкта адміністративно-правового забезпечення оборони держави. Взаємодія громадянського суспільства з сектором безпеки і оборони: сучасні виклики. Харків, 2021. С. 65-68.

31. Лотюк О. С. До проблеми розуміння функцій громадянського суспільства. *Право і громадянське суспільство*. 2013. № 2. С. 96-103.

32. Гусева Є. Про розвиток нових форм участі громадян у забезпеченні громадської безпеки: до питання становлення та розвитку. *Підприємництво, господарство і право*. № 6. 2018. С. 158-159.

33. Взаємодія Збройних сил України з громадянським суспільством: довідник / [Кравченко Л.О., Нікітюк Т.А., Лукічов В.Л., Арнаутова В.В.]; за заг. ред. Л.О. Кравченко. К., 2021. 48 с.

34. Розширення можливостей недержавних організацій через залучення волонтерів та створення мереж. Київ. 2004. 98с.

35. Ефективність державної політики у сфері інформаційної безпеки напередодні виборів: результати всеукраїнського опитування громадської думки **Вибори** та **ЗМІ**. URL: <https://vybory.detector.media/2018/10/26/efektyvnist-derzhavnoji-polityky-u-sferi-informatsijnoji-bezpeky-naperedodni-vyboriv-rezultaty-vseukrajinskoho-opytuvannya-hromadskoj-dumky/> (дата звернення: 02.07.2024).

36. Інформаційна безпека та кіберзахист: головні засади і пріоритети – Головне управління Держгеокадастру в Івано-Франківській області. Головне управління Держгеокадастру в Івано-Франківській області – Офіційний веб-сайт. URL: <https://ivano-frankivska.land.gov.ua/informatsiina-bezpeka-ta-kiberzakhyst-holovni-zasady-i-priorytety/> (дата звернення: 02.07.2024).

37. У Києві відбувся форум-експозиція «Безпека населення в умовах війни. Співпраця ДСНС та громад». Державна служба України з надзвичайних ситуацій. URL: <https://dsns.gov.ua/news/ostanni-novini/u-kijevi-vidbuvsia-forum-ekspoziciia-bezpeka-naselennia-v-umovax-viini-spivpracia-dsns-ta-gromad> (дата звернення: 02.07.2024).

38. Серант А. Роль зв'язків із громадськістю у забезпеченні ефективної роботи місцевих органів влади. *Ефективність державного управління*. 2009. №21. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Edu/2009_21/fail/Serant.pdf.